

4. Кузнецова Г. А. Формирование стратегической компетенции в процессе обучения чтению (немецкий язык в лицеях и гимназиях): дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 / Г. А. Кузнецова. – М., 2004. – 243 с.
5. Ніколаєва С. Ю. Цілі навчання іноземних мов в аспекті компетентнісного підходу / С. Ю. Ніколаєва // Іноземні мови. – 2010. – № 2. – С. 11–17.
6. Роптанова Л. Ф. Активизация изучения лексики на I курсе языкового факультета (ВУЗа) путем использования рациональных стратегий усвоения на этапе предъявления: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 / Л. Ф. Роптанова. – М., 1991. – 206 с.
7. Педагогика и психология высшей школы. Серия «Учебники, учебные пособия» / Буланова-Топоркова М. В., Духавнева А. В., Столяренко Л. Д. и др.; под ред. С. И. Самыгина. – Ростов-на-Дону: Феникс, 1998. – 544 с.
8. Програма з англійської мови для університетів / інститутів (п'ятирічний курс навчання) : проект / С. Ю. Ніколаєва, М. І. Соловей, Ю. В. Головач та ін.; під кер. С. Ю. Ніколаєвої, М. І. Солов'я. – Вінниця: НОВА КНИГА, 2001. – 245 с.
9. Терновых Т. Ю. Методика формирования стратегий автономной учебной деятельности у студентов-первокурсников в работе с иноязычным текстом: языковой факультет, немецкий язык: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 / Т. Ю. Терновых. – М., 2007. – 281 с.
10. Трофимова Л. В. Формирование самостоятельной учебной деятельности студентов языкового факультета на основе развития учебной автономии (на материале французского языка): дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / Л. В. Трофимова. – Тамбов, 2002. – 159 с.
11. Щукин А. Н. Лингводидактический энциклопедический словарь: более 2000 слов / А. Н. Щукин. – М.: Астрель; АСТ «Хранитель», 2007. – 746 с.
12. O'Malley J. M. Learning Strategies in Second Language Acquisition / J. Michael O'Malley, Anna Uhl Chamot. – Cambridge: Cambridge University Press, 1990. – 265 p.
13. Oxford R. L. Hero with a Thousand Faces: Learner Autonomy, Learning Strategies and Learning Tactics in Independent Language Learning / Rebecca L. Oxford // Language Learning Strategies in Independent Settings. – Cromwell Press Ltd., 2008. – P. 41–63.
14. Oxford R. L. Language Learning Strategies / Rebecca. L. Oxford. – Boston: Heinle and Heinle Publishers, 1990. – 343 p.

УДК: 378.147+811.111+81-25

О. С. РОМАНЮК

СУТНІСТЬ ПРОЦЕСУ ОВОЛОДІННЯ АНГЛОМОВНИМ РОЗМОВНИМ МОВЛЕННЯМ З УРАХУВАННЯМ ЙОГО ГРАМАТИЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ

Обґрунтовується необхідність навчання граматичним особливостям англійського розмовного мовлення з опорою на автентичні художні твори. Представлена детальна характеристика граматичних явищ, які розширюють можливості й майстерність мовця, що є природними для автентичної неофіційної англомовної комунікації.

Ключові слова: некодифікований, сфера спілкування, слова-зв'язки, частина мови, граматичні явища, автентичний.

А. С. РОМАНЮК

СУЩНОСТЬ ПРОЦЕССА ОВЛАДЕНИЯ АНГЛОЯЗЫЧНОЙ РАЗГОВОРНОЙ РЕЧЬЮ С УЧЕТОМ ЕЁ ГРАММАТИЧЕСКИХ ОСОБЕННОСТЕЙ

Обосновывается необходимость обучения грамматическим особенностям английской разговорной речи с опорой на аутентичные художественные произведения. Представлена детальная характеристика грамматических явлений, расширяющих возможности и мастерство говорящего, которые являются естественными для аутентичной неофициальной англоязычной коммуникации.

Ключевые слова: некодифицированный, сфера общения, слова-связки, часть речи, грамматические явления, аутентичный.

THE ESSENCE OF THE PROCESS OF MASTERING SPOKEN ENGLISH TAKING INTO ACCOUNT ITS GRAMMATICAL FEATURES

The article substantiates the necessity of teaching the grammatical features of spoken English based on the reading the authentic works of literature. For that purpose there are presented the detailed characteristics of grammatical phenomena, expanding the speaker's capabilities and skills, which are natural for the authentic colloquial English communication.

Keywords: *uncodified, sphere of communication, link-words, parts of speech, grammatical phenomena, authentic.*

Мова – це одна з найважливіших форм спілкування, засіб вираження і повідомлення думок. Вона призначена для різних цілей комунікації і здатна виразити всю сукупність знань. Проте наше спілкування відбувається в різних місцях, у різний час і з різними співрозмовниками і неважко помітити, що залежно від ситуації ми використовуємо можливості мови по-різному.

Мета статті полягає у розкритті суті процесу оволодіння англійською мовою розмовним мовленням з урахуванням його граматичних особливостей.

Як відомо, англійська літературна мова має розмовну та книжну форми вираження. Книжне мовлення ведеться за встановленими стилістичними правилами словотворення та слововживання. Розмовне ж мовлення має яскраву своєрідність деяких мовних явищ, що виходять за рамки нормативної літературної мови. Відповідно воно підпорядковане власним нормам. Тож те, що не виправдане в книжному мовленні, цілком доречно в невимушеній бесіді.

Визначаючи розмовне мовлення як особливий функціональний різновид літературної мови, Л. К. Граудіна та Є. М. Ширяєва вводять поняття «кодифікації сфери спілкування». Вони пишуть: «Якщо мова художньої літератури та функціональні стилі мають єдину кодифіковану основу, то розмовна мова протиставляється їм як некодифікована сфера спілкування. Кодифікація – це фіксація в різних словниках і граматиці тих норм і правил, яких треба дотримуватися при створенні текстів кодифікованих функціональних різновидів. Норми і правила розмовного спілкування не фіксуються» [7, с. 51–52].

Спираючись на вищезазначене твердження, можна зробити висновок: великі відмінності розмовного мовлення від кодифікованого призводять до того, що зафіксовані на листі розмовні тексти залишають у носіїв мови враження деякої неупорядкованості, багато що в цих текстах сприймається як мовна недбалість чи помилка. Відбувається це тому, що розмовне мовлення оцінюється з позицій кодифікованих приписів. Насправді ж воно має свої норми, які не можуть і не повинні оцінюватися як ненормативні. Розмовні особливості регулярно та послідовно проявляють себе в мовленні носіїв мови, котрі бездоганно володіють кодифікованими нормами і функціональними різновидами літературної мови. Тому розмовне мовлення – це одне з повноправних літературних різновидів мови, а не якесь мовне утворення, що стоїть, як здається деяким носіям мови, на узбіччі літературної мови або взагалі за його межами.

Тож правомірно говорити про те, що розмовне мовлення утворює систему, яка має свої особливості на всіх ярусах лінгвістичної структури: в фонетиці (у вимові, інтонації), лексиці, фразеології, словотворенні, морфології і синтаксисі.

Проблемою визначення та відбору лінгвістичних особливостей неофіційних видів спілкування, типових для англійського розмовного мовлення, займалися Ю. М. Скребнев, І. В. Арнольд, Н. І. Гез, В. Д. Девкін, І. Р. Гальперін, Г. А. Вейхман, Л. А. Введенська, О. М. Красісова, А. Ю. Мусорін, Л. К. Граудіна, Є. М. Ширяєва та ін.

Так, І. Р. Гальперін зазначає, що розмовний стиль мовлення визначається переважно характером відбору засобів вираження, що утворюють певну систему, яка є усвідомленою колективом, що розмовляє даною мовою, і відрізняється від інших стилів залежно від мети комунікації та сфери вживання, тому жоден стиль мовлення «не можна зрозуміти без аналізу системи стилістичних та інших засобів мови, що утворюють даний стиль» [3, с. 27].

Л. А. Введенська вважає, що розмовний стиль мовлення, який використовується в будь-якій неофіційній обстановці, коли обговорюють різноманітні побутові теми, діляться враженнями про минулий день, можна охарактеризувати на основі аналізу його лексичного складу, тому що саме в лексиці найпомітніше виявляється відмінність між стилями літературної мови, «закріпленість слів за певним стилем мови пояснюється тим, що в лексичне значення багатьох слів, крім предметно-логічного складу, входить і емоційно-стилістичне забарвлення» [1, с. 34].

Однак А. Ю. Мусорін диференціює стилі залежно від їх вживання в письмовому чи усному мовленні. Відповідно до класифікації науковця для усного варіанта літературної мови характерні два стилі: ораторський та розмовний. «Ораторський стиль характеризується ретельною продуманістю композиції мови, порядком викладення. Йому властиве вживання деякої кількості піднесеної, книжкової лексики. Для розмовного стилю, на відміну від ораторського, характерна непередготовленість, спонтанність мови, її діалогічний характер. Практично повністю відсутня урочиста, книжкова лексика. Велике значення для цього стилю мають інтонація, міміка, жести, без яких сутність висловлюваного може виявитися незрозумілою» [8, с. 19]. Автор також підкреслює, що «кожен стиль має свої особливості, як у лексиці, так і в граматиці; усні стилі, крім того, можуть відрізнятися особливостями вимови» [8, с. 27].

Більш детально визначення розмовного стилю на основі особливостей різних мовних рівнів пропонує О. М. Красілова, маючи на увазі, що розмовний стиль як підтип літературної мови має «ряд відмінних рис на всіх мовних рівнях: лексичному, морфологічному, синтаксичному та текстовому. Ці риси утворюють мовну системність, в якій кожен елемент пов'язаний з іншими» [5, с. 3].

Згідно визначення Д. Е. Розенталя лінгвістичними засобами вираження розмовного мовлення є експресивна розмовна лексика, речення скорочених граматичних конструкцій, вступні слова, слова-звернення, стилістичними прийомами – повтори, порівняння, гіперболи, ідіоматичні вирази і специфічні лексикологічні обороти [9, с. 50].

З урахуванням вищесказаного можна стверджувати, що в процесі вивчення англійської мови в немовному середовищі виявляється, що більшість студентів відчують труднощі при спілкуванні з носіями мови, яка вивчається, особливо на соціально-побутові теми. Тому, одне із завдань викладача – систематизувати знання, сформувані навички та розвинути вміння вживання досліджуваних мовних явищ, тобто навчити студентів правильно використовувати лінгвістичні особливості розмовного мовлення в процесі неофіційної комунікації. Необхідність вивчення розмовної граматики є, на нашу думку, найбільш актуальною, тому що знання граматичних особливостей розмовного мовлення буде розширювати можливості і майстерність мовця. А оскільки розмовне мовлення незворотне, мовець повинен постійно дбати про те, щоб його мовлення легко, з першого разу, сприймалося слухачами, тобто головний обов'язок мовця – звести до мінімуму всі труднощі, пов'язані з прийняттям мови.

Звернемо увагу на основні граматичні особливості автентичного англомовного розмовного мовлення. Враховуючи, що цей вид комунікації часто вживається в художній літературі для реалістичного зображення соціально-побутових ситуацій і створення словесного портрета, спробуємо охарактеризувати англійське розмовне мовлення з позиції його специфічної граматики, спираючись на текст автентичних художніх творів. Герої цих творів, спілкуючись між собою на різні побутові теми, стануть незримими вчителями англомовного розмовного мовлення. Зразки їх способів комунікації будуть тими мовними зразками, до яких прагнутимуть наші студенти. Крім того, вивчення живого англомовного мовлення виявиться доступним для більшості, тому що читання оригінальної літератури можливе сьогодні практично всім студентам, тоді як спілкування з реальними носіями мови, на жаль, поки що обмежене в існуючих умовах навчання.

Питання про граматичні особливості англійського розмовного мовлення привертало увагу не лише вітчизняних, а й зарубіжних вчених і дослідників. Хоча більшість граматичних особливостей розмовного варіанту не мають статусу нормативних в сучасній англійській мові, все ж зробимо спробу розглянути основні з них, спираючись на текст таких автентичних художніх творів, як: «Bridget Jones's Diary» автора Г. Філдінг, «If you could see me now» та «PS, I Love You» Ц. Ахерн.

Вживання неозначеного артикля надає висловлюванню більш розмовного характеру, ніж вживання його прототипу – числівника «one». Наприклад: «I want to live for a hundred years» – розмовне мовлення; «The journey took exactly one hundred days» – офіційне мовлення [2, с. 20]. Так, у художньому творі «Bridget Jones's Diary» у розмові між Бріджит і Томом вживається неозначений артикль зі словом «hundred»: «A hundred and twenty – one» [12, с. 131].

У розмовному мовленні триває процес витіснення називного відмінка особових займенників об'єктивним. У сучасній мові «It is I» і «It is he» передає книжно-письмовий стилістичний відтінок, а «It's me» та «It's him» – розмовний. Наприклад: «No one can do it but him» (розм.); «She is as tall as he» (книжно-письмовий) [6, с. 346, 347; 4, с. 54]. У художніх творах це типове граматичне явище зустрічається дуже часто. Так, наприклад, у художньому творі «Bridget Jones's Diary» замість називного відмінка особового займенника «I» вживається об'єктивний відмінок «me»: «The police would decide it was me who had murdered Tom» [12, с. 134].

Займенники «few» і «little», зазвичай, вживаються в офіційному мовленні. У розмовному мовленні вони замінюються словосполученнями «hardly + any» (або похідними з «any») та «not + much/many», наприклад: «We saw little on account of the fog» (офіційне мовлення) та «We saw hardly anything / We didn't see much because of the fog» (розмовне мовлення). Однак якщо перед «few» або «little» вживається прислівник міри і ступеня (наприклад: «very», «too», «extremely», «comparatively»), то займенники «few» і «little» можуть вживатися і в розмовному стилі, наприклад: «I have very little time»; «They have too few holidays» [2, с. 58]. Так, у художньому творі «Bridget Jones's Diary» в телефонній розмові між Бріджит та її мамою вживається словосполучення «not + much»: «I mean *not much*, just a couple of hundred quid» [12, с. 136].

У розмовному мовленні, незалежно від відстані до об'єкта, «this» та «these» використовуються для передачі відтінків інтересу або хорошого знайомства, а «that» та «those» – для вираження негативного ставлення до об'єкта висловлювання, наприклад: «Then I saw, away in the distance, this lovely girl ...» або «Here is that awful Jones and those ugly children of his» [2, с. 79]. Так, у художньому творі «Bridget Jones's Diary» у розмові з мамою Бріджит несхвально відгукується про одного з першокласних адвокатів, вживаючи у своїй промові вказівний займенник «those»: «He's one of *those* top-notch barristers» [12, с. 11].

У розмовному мовленні замість порівняльного ступеня прикметників може вживатися і найвищий, наприклад: «His two sons look the same age. Which is the elder?» (офіційне мовлення) і «Which is the eldest?» (розмовне мовлення). Подвійні ступені порівняння також часто використовуються в розмовному стилі при: а) поєднанні двох порівняльних чи двох найвищих ступенів; б) утворенні аналітичних ступенів порівняння від прикметників типу «perfect», «correct», «round», значенні яких фактично вже міститься найвищий ступінь ознаки [2, с. 95–96]. Так, у художньому творі «Bridget Jones's Diary» Бріджит розмірковує над своїми щоденними справами: «Hmmm. Anyway, will think of some *more later*» [12, с. 54].

Вживання незалежного присвійного відмінка у разі, коли опускаються іменники, що виражають будинки, людей, підприємства, клуби, комерційні продукції та фірми: «She's going to a friend's (friend's house)» [13, с. 81]. Так, у творі «If You Could See Me Now» Елізабет думає про поведінку свого племінника та його вигаданого друга в будинку її батька: «She hoped he wouldn't keep his playacting up for much longer, at least while he was at his *granddad's*» [10, с. 52].

У розмовному мовленні уникають вживання прислівників «far» і «long» у стверджувальних реченнях. Прислівник «far» в таких випадках зазвичай замінюють словосполученням «a long way». Так, замість «We walked far» надають перевагу висловлюванню «We walked a long way», а замість «I live far from the centre of town» – «I live a long way from the centre of town». У питаннях і заперечних реченнях «far» звучить цілком природно, наприклад: «How far did you walk?», «I don't live far from the centre of town» [2, с. 118]. Так, у художньому творі «If You Could See Me Now» головна героїня Елізабет в розмові з Марком, замість прислівників «far» або «long» вживає словосполучення «a long way»: «We're *a long way* from home now, aren't we?» [10, с. 238].

Вживання часів дієслова. У повсякденному неофіційному спілкуванні замість «Present Perfect» використовується «Past Simple». Наприклад, фраза: «Did you see this film?» здається в процесі розмови абсолютно природною та вірною, хоча за всіма нормами граматики англійської мови варто вживати «Present Perfect»: «Have you seen ...?» [2]. Так, у художньому

творі «If You Could See Me Now» в бесіді Елізабет з маленьким другом її племінника Семом можна простежити вживання «Past Simple» замість «Present Perfect»: «He took a moment to ponder that and then nodded. «I don't like to play the same games as him.» «Did you tell him this?» [10, с. 391].

Використання займенника «they», що вказує на одну іменника чи займенника замість множини, також є типовим для розмовного мовлення, хоча в офіційному мовленні прийнято уникати вживання таких форм, наприклад: «Not everybody uses their indicator»; «Somebody left their keys. These aren't yours?» [13, с. 87]. У художньому творі «PS, I love you» достатньо часто вживається вищенаведене граматичне явище, типове для розмовного мовлення: «Everybody began to stamp *their* feet and chant her name» [11, с. 128]; «Everybody stopped what *they* were doing and shook *their* heads with blank expressions on their faces» [11, с. 241].

10. Використання прогресивних форм дієслів «want», «like», «love», «know», «understand», які не існують в письмових формах офіційного мовлення. Наприклад: «Oh, hello, my husband and I are wanting to visit this place next weekend» [2]. Так, у художньому творі «If You Could See Me Now» Елізабет розмірковує над своїм днем народження, вживаючи прогресивні форми дієслів «to love» та «to want»: «I *was loving* it so much and *wanting* to jump in and become a part of it» [10, с. 374].

11. Слова-зв'язки в офіційному та розмовному мовленні. Існують слова-зв'язки, які часто вживаються в офіційній промові і вкрай рідко в розмовному мовленні. Так, наприклад, «on the contrary» дуже часто з'являється в офіційній комунікації: «He had no private understanding with Mr X. On the contrary he knew very little of him». Слово-зв'язку «on the other hand» можна зустріти як в офіційному, так і в розмовному мовленні, тоді як вислову «then again» властиве тільки розмовне мовлення: «If it had been at the bottom of a councillor's street then I don't think it would ever have been built. But then again that goes on all the time». Для офіційного мовлення характерні наступні слова-зв'язки: «accordingly», «moreover», «furthermore», «duly», «therefore», «as a consequence», «in the event». А в розмовному – «what's more», «as I say», «because of that», «in the end» [14]. Так, наприклад, у художньому творі «Bridget Jones's Diary» Бріджит у розмові з Даніелем вживає слово-зв'язку, типову для неофіційного стилю комунікації: «As I say, I am not interested in ...» [12, с. 43].

Із вище проведеного аналізу зрозуміло, що англійське розмовне мовлення граматично диференційоване від офіційного, ділового, наукового та літературного усного мовлення. Засвоїти ці особливості розмовного мовлення самостійно, в умовах немовного середовища можливо лише тим особам, які мають постійні контакти з носіями мови. У більшості випадків для оволодіння англійським розмовним мовленням потрібна спеціальна методика.

Враховуючи вищеназвані граматичні особливості автентичного розмовного мовлення, ми пропонуємо спеціальну методику навчання йому студентів гуманітарних факультетів вишів засобами автентичних художніх творів. Вона представлена в комплексній системі вправ з навчання лінгвістичним особливостям і граматичним, зокрема: 1) вправи щодо набуття знань граматичного матеріалу з автентичних художніх творів; 2) вправи щодо формування навичок вживання досліджуваних граматичних явищ; 3) вправи щодо розвитку умінь вживання досліджуваних граматичних одиниць в підготовленому і непідготовленому розмовному мовленні.

Використання запропонованої системи вправ під час навчання граматичним особливостям англомовного розмовного мовлення, з опорою на текст автентичних художніх творів характеризується високим рівнем процесу засвоєння сучасної неофіційної англомовної комунікації.

ЛІТЕРАТУРА

1. Введенская Л. А. Культура речи языка / Л. А. Введенская. – Ростов на Дону: Феникс, 2001. – 448 с.
2. Вейхман Г. А. Новое в английской грамматике / Г. А. Вейхман. – М.: Высшая школа, 1990. – 128 с.
3. Гальперин И. Р. Очерки по стилистике английского языка / И. Р. Гальперин. – М., 1958. – 459 с.
4. Каушанская В. Л. Грамматика английского языка. / В. Л. Каушанская, Р. Л. Ковнер, О. Н. Кожевникова и др. – 4-е изд. – М.: Просвещение, 1973. – 320 с.
5. Красивова А. Н. Деловой русский язык / А. Н. Красивова. – М.: Изд-во МФА, 2001. – 80 с.
6. Крылова И. П. Грамматика современного английского языка / И. П. Крылова, Е. М. Гордон. – 9-е изд. – М.: Книжный дом «Университет»; Высшая школа, 2003. – 448 с.

7. Культура русской речи: учебник для вузов / Под ред. проф. Л. К. Граудиной и проф. Е. Н. Ширяева. – М.: Изд. группа НОРМА – ИНФРА, – 1999. – 560 с.
8. Мусорин А. Ю. Основы науки о языке / А. Ю. Мусорин. – Новосибирск: Новосибирское книжное издательство, 2004. – 196 с.
9. Розенталь Д. Э. Справочник по русскому языку: практическая стилистика / Д. Э. Розенталь. – М.: Изд. дом «ОНИКС 21 век»; Мир и образование; 2001. – 382 с.
10. Ahern Cecelia. If you could see me now / Cecelia Ahern. – Harper Collins Publishers PTY Limited, 2006. – 416 p.
11. Ahern, Cecelia. PS, I Love You / Cecelia Ahern. – Harper, 2004. – 528 p.
12. Fielding, H. Bridget Jones's diary / Helen Fielding. – Picador, 1997. – 157 p.
13. Longman Student Grammar of Spoken and Written English / Douglas Biber, Susan Conrad, Geoffrey Leech. – Longman, 2006. – 496 p.
14. Ten Criteria for a Spoken Grammar / R. A. Carter, M. McCarthy. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.cup.cam.ac.uk/us/esl/touchstone/images/pdf/Ten%20criteria%20for%20a%20spoken%20grammar.pdf>.

УДК 378.147

Г. І. НАВОЛЬСЬКА

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ ТА ІНДИВІДУАЛЬНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ ФІЛОЛОГІЧНИХ ФАКУЛЬТЕТІВ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ КУРСУ «ЛАТИНСЬКА МОВА»

Визначено зміст, структуру та форми навчальної діяльності, спрямованої на розвиток творчих здібностей студентів при вивченні латинської мови. З'ясовано, які чинники впливають на ефективність реалізації поставлених цілей. Розкрито особливості та роль самостійної та індивідуальної роботи студентів філологічних факультетів у підготовці майбутніх фахівців.

Ключові слова: латинська мова, самостійна робота, індивідуальна робота, навчальна діяльність студентів.

Г. I. НАВОЛЬСКАЯ

ОСОБЕННОСТИ ОРГАНИЗАЦИИ САМОСТОЯТЕЛЬНОЙ И ИНДИВИДУАЛЬНОЙ РАБОТЫ СТУДЕНТОВ ФИЛОЛОГИЧЕСКИХ ФАКУЛЬТЕТОВ В ПРОЦЕССЕ ИЗУЧЕНИЯ КУРСА «ЛАТИНСКИЙ ЯЗЫК»

Определены содержание, структура и формы учебной деятельности, направленные на развитие творческих способностей студентов при изучении латинского языка. Установлено, какие факторы влияют на эффективность реализации поставленных целей. Раскрыты особенности и роль самостоятельной и индивидуальной работы студентов филологических факультетов в подготовке квалифицированных специалистов.

Ключевые слова: латинский язык, самостоятельная работа, индивидуальная работа, учебная деятельность студентов.